

Jan Holm Mortensen
**Jesus og de
jødiske fester**

Israels festkalender som guide
til Det Nye Testamente

Påske

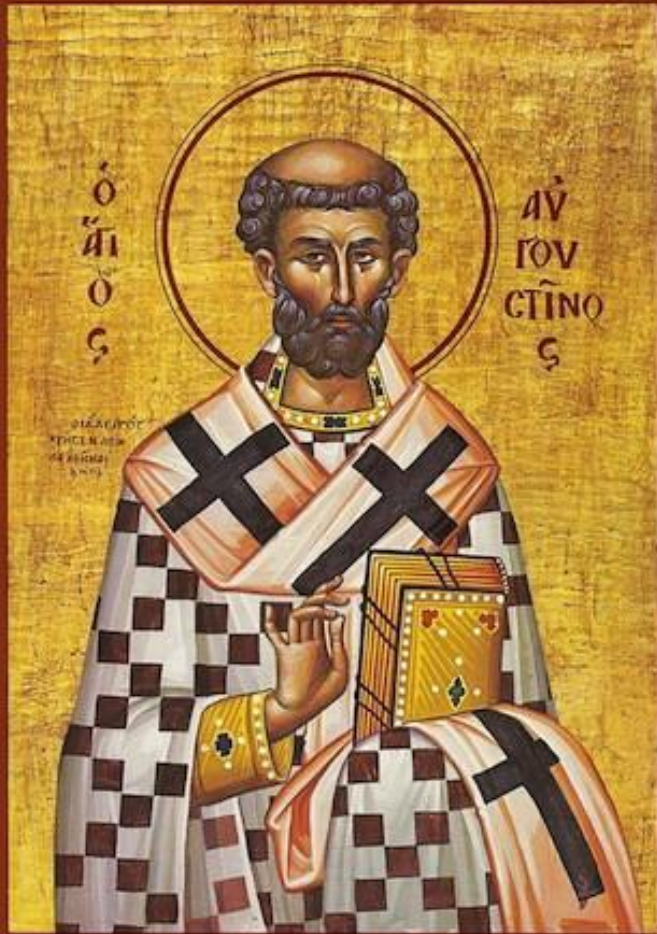
i lyset af Jesu jødiske samtid

Forholdet mellem GT og NT

- Den gamle pagt → Den nye pagt
- Skjult → Åbenbaret
- Skygge → Virkelighed
- Løfte → Opfyldelse

”Det gamle testamente er åbenbaret i det nye. Det nye testamente er skjult i det gamle”

Augustin (354-430)

OT

NT

Det kristne kirkeår

Jul

Påske

Pinse

Det jødiske "kirkeår"

Påske

Pinse

Løvhytttefest

Sinajpagtens festkalender

Tre valfarts-høstfester

2 Mos
23 og 34

1. Usyrede brøds fest
(byghøsten)

2. Kornhøstfesten
“Ugefesten” for hvedehøsten

3. Frugthøstfesten
“Indsamlingsfesten”

Hvorfor høstfester og valfart?

Kana'anæerne

- Flergudsdyrkeri
- Høje, Ege, Templer
- Frugtbarhed
- Behage guderne
- Oftringer: gave

Guds folk

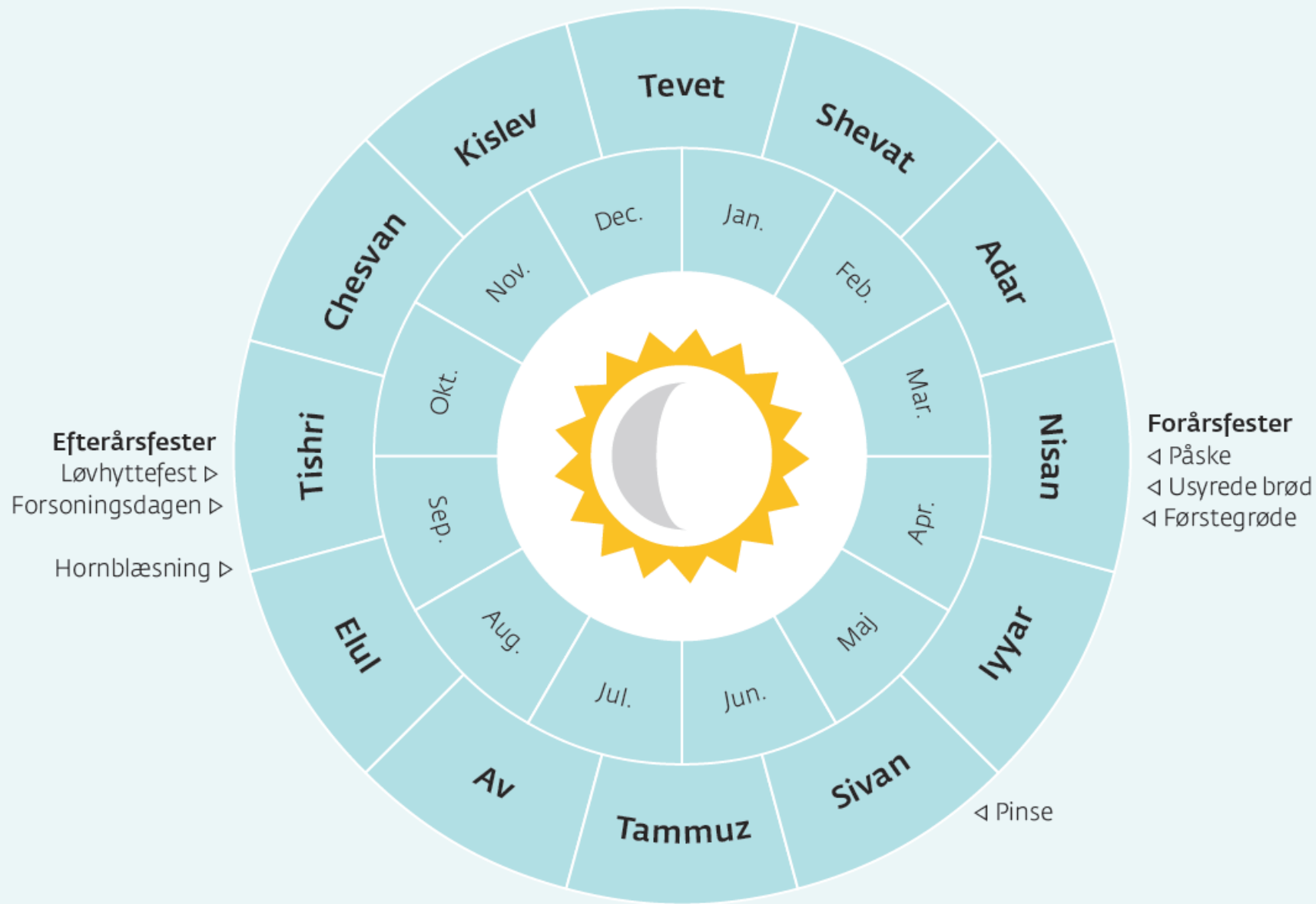
- Herren er én
- Dyrke Herren ét sted
- Al velsignelse fra Gud
- Tillid til Gud
- Oftringer: tak/soning

Syv fester

3 Mos 23
og 5 Mos 16

- (Sabbat)
 - Påske
 - Usyrede brøds fest
 - Førstegrøden af kornet
 - Ugefesten (Pinse) - *Valfartsfest*
-
- Hornblæsning
 - Forsoningsdagen
 - Løvhyttefesten - *Valfartsfest*

Et dobbelt perspektiv

Fest for Skaberen

Usyrede brød

Kornhøstfesten

Frugthøstfesten

Fest for Frelseren

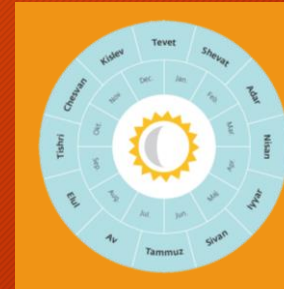
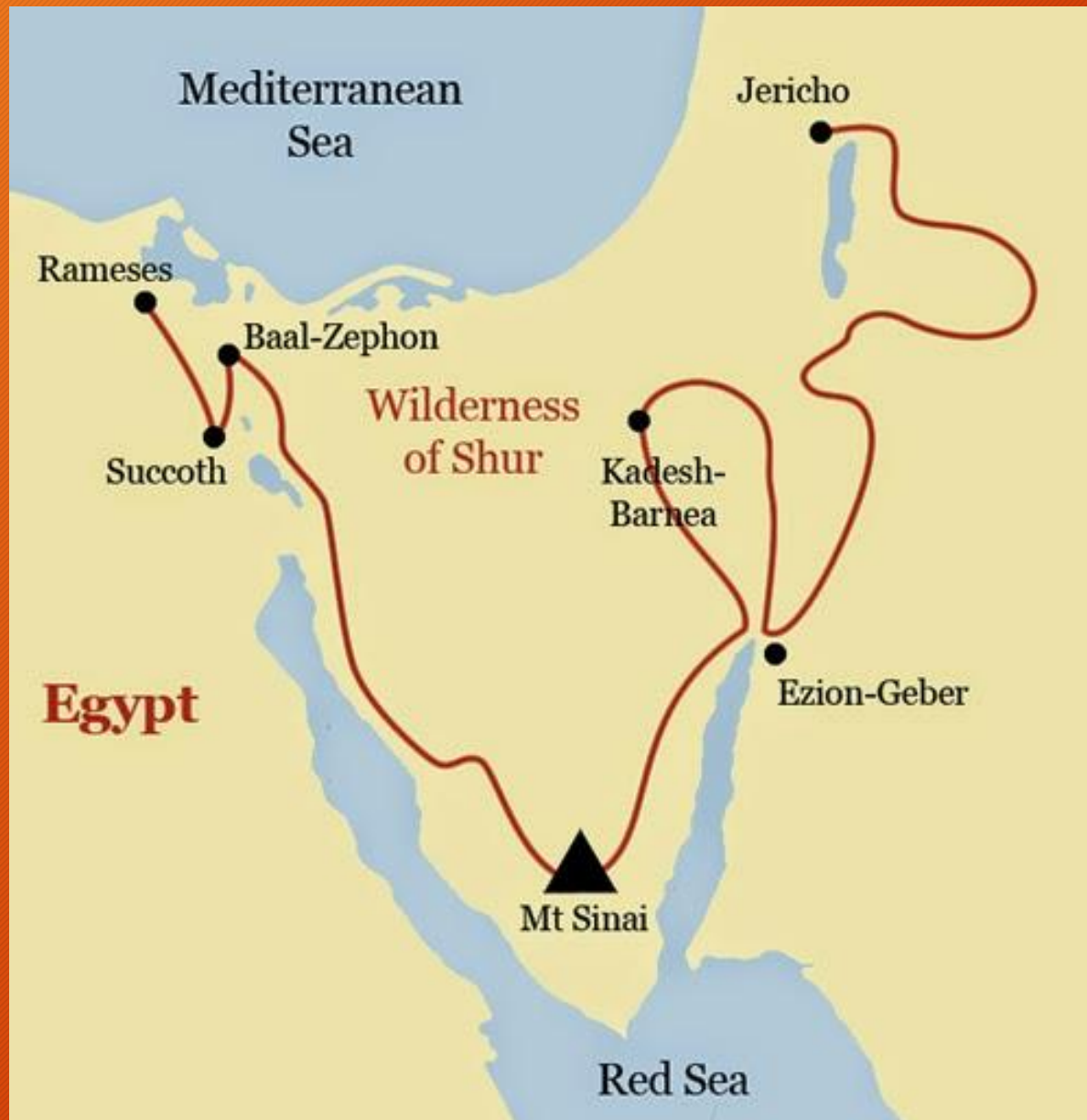
Påske (exodus)

Pinse (pagten)

Løvhyttedefesten

(på vej mod
det forjættede
land)

Festerne og Guds frelsesplan

- Sabbat

Påske

Forløsning

(basis)

Pinse

Helligelse

(effektivering
og proces)

-
- Hornblæsning (sabbatsmånedens indvarsles)

- Forsoningsdagen (dommedag)

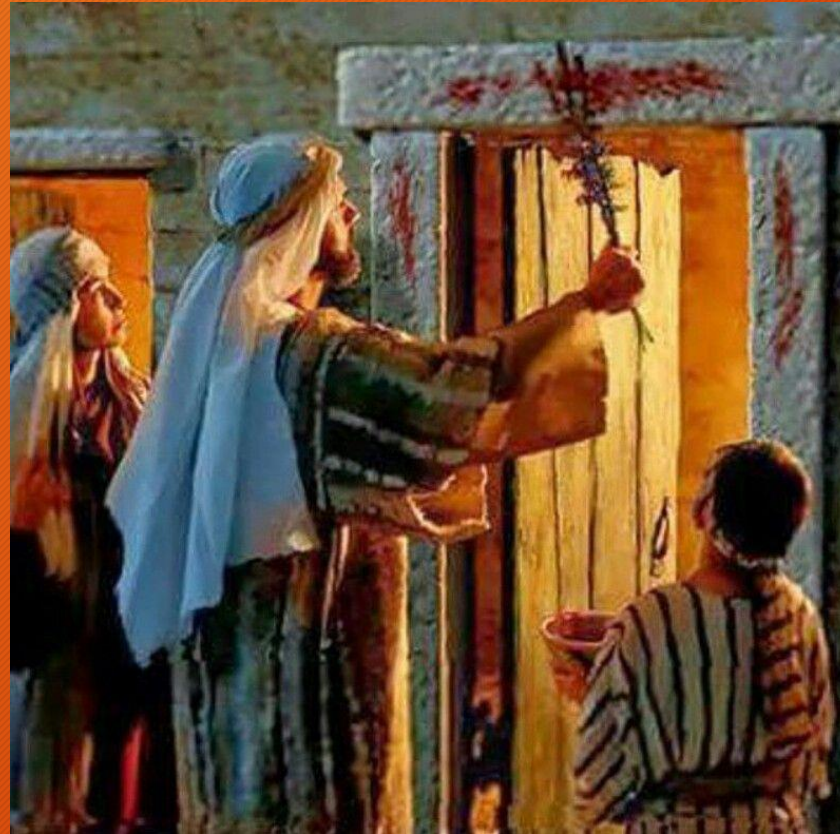
Løvhyttefest

Indsamling

(mål)

- Sabbat

Påskan i GT

Den første påske

2 Mos 12

Forskrifter

- Lydefrit påskelam (10. Nisan), 2 Mos 12,3
- Slagtning, blod (14. Nisan), 2 Mos 12,4-7.22.44
- Måltidet (15. Nisan), 2 Mos 12,10-11.43ff

Tolkning

- ”*pæsaach*” = Forbigang, 2 Mos 12,12.23.26
- Soning (”isop”, ”påskeoffer”), 2 Mos 12,22.27
- Sakramental betydning, 2 Mos 12,26

Det usyrede brøds fest 2 Mos 12

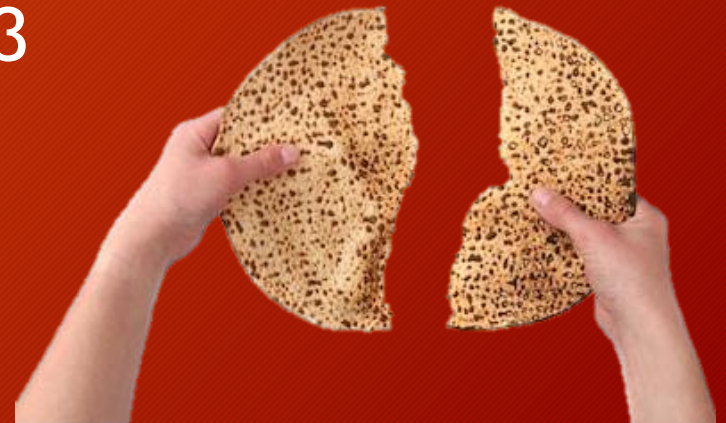

- Forskrifter

- Fjernelse af al surdej (*før* 15. Nisan), v. 15
- Spisning af usyret brød i syv dage, v. 15

- Tolkning

- De drog ud i al hast, v.39; 5 Mos 16,3
- Trængselsbrød, 5 Mos 16,3
- *Syret* brød = urenhed
(jf. 3 Mos 2,11)

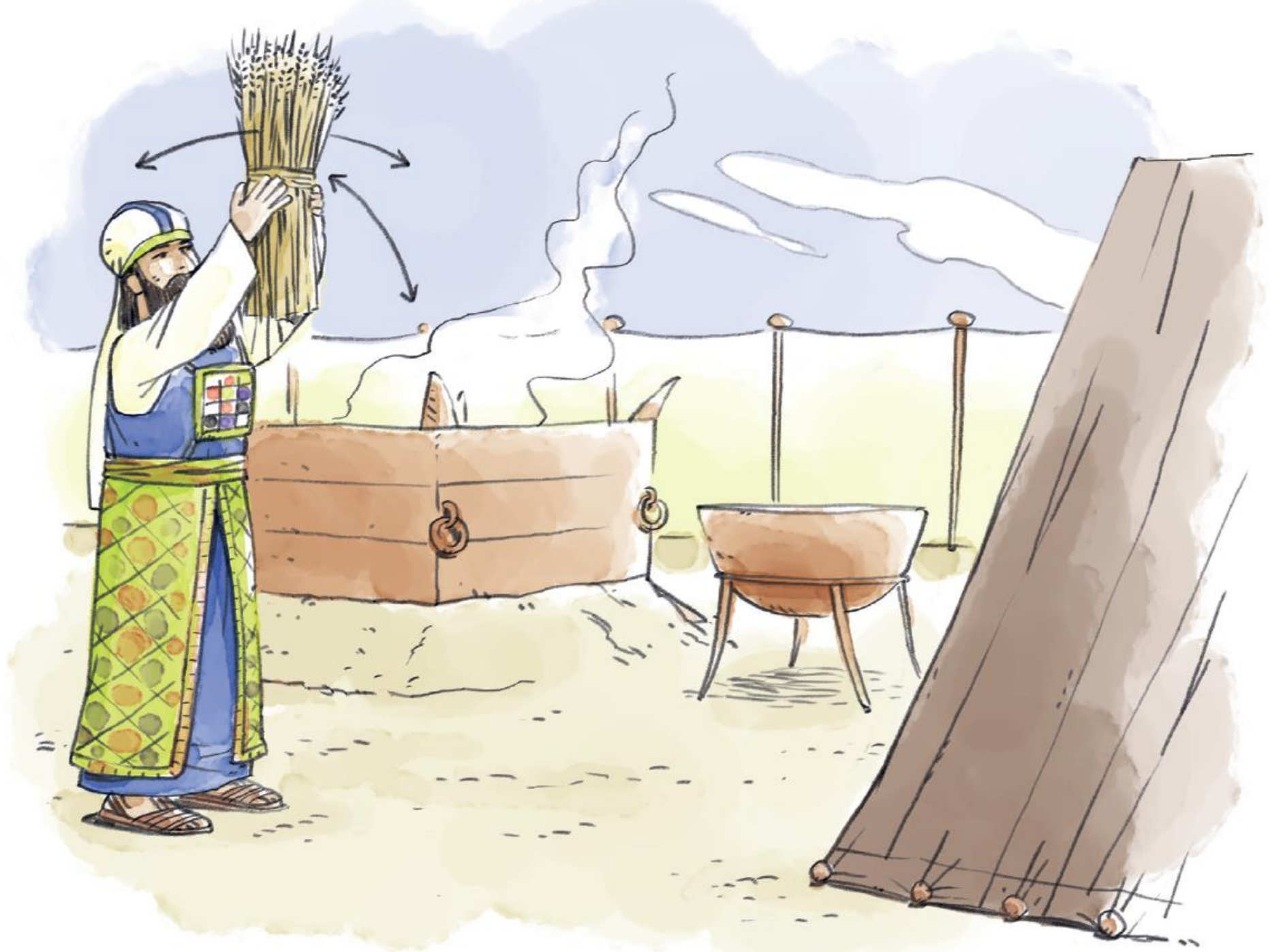

Påskefesten ifølge 3 Mos 23

Den første valfartsfest i feståret
(i den første måned)

- *Tre* fester:
 1. Pæsach (påske) (14. Nisan)
 2. De usyrede brøds fest (15. Nisan og syv dage)
 3. Svingningen af det første neg ”dagen efter sabbatten” (= 16. Nisan)

Påskens profetiske karakter

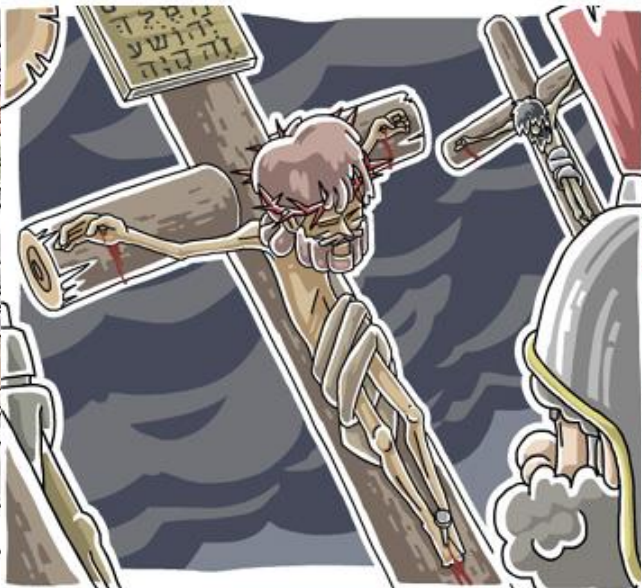

- En fremtidig “exodus”, forløsning:
 - Jer 31,31ff: “en ny pagt”
 - Mika 7,15-16: “som dengang du drog ud af Egypten”
 - Esajas 11,16: “ligesom der var for Israel, den dag de drog op fra Egypten”
- Et fremtidigt påskelam:
 - Esajas 53: Herrens lidende tjener, den ene, der dør for de mange “som et lam, der føres til slagting”

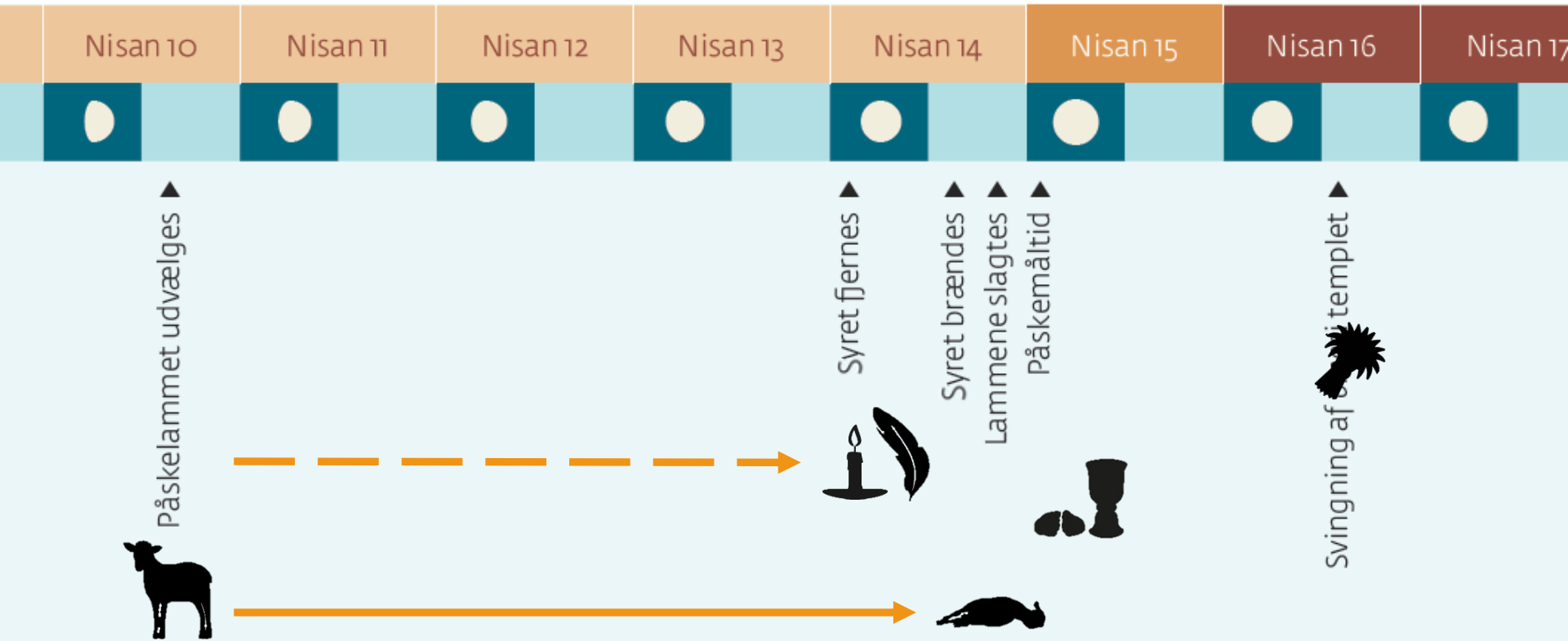

Jesus og påsken

Den jødiske påske

1. Lammet udpeges og testes

Et lam uden plet og lyde, 1 Pet 1,18-21

Det skete, for at det skulle opfyldes, som er talt ved profeten, der siger:

Sig til Zions datter: Se, din konge kommer til dig, sagtmødig, ridende på et æsel og på et trækdyrs føl. Disciplene gik hen og gjorde, som Jesus havde pålagt dem. De kom med æslet og føllet og lagde deres kapper på dem, og han satte sig derpå. Den store folkeskare bredte deres kapper ud på vejen, andre skar grene af træerne og strøede dem på vejen. Og skarerne, som gik foran ham, og de, der fulgte efter, råbte:

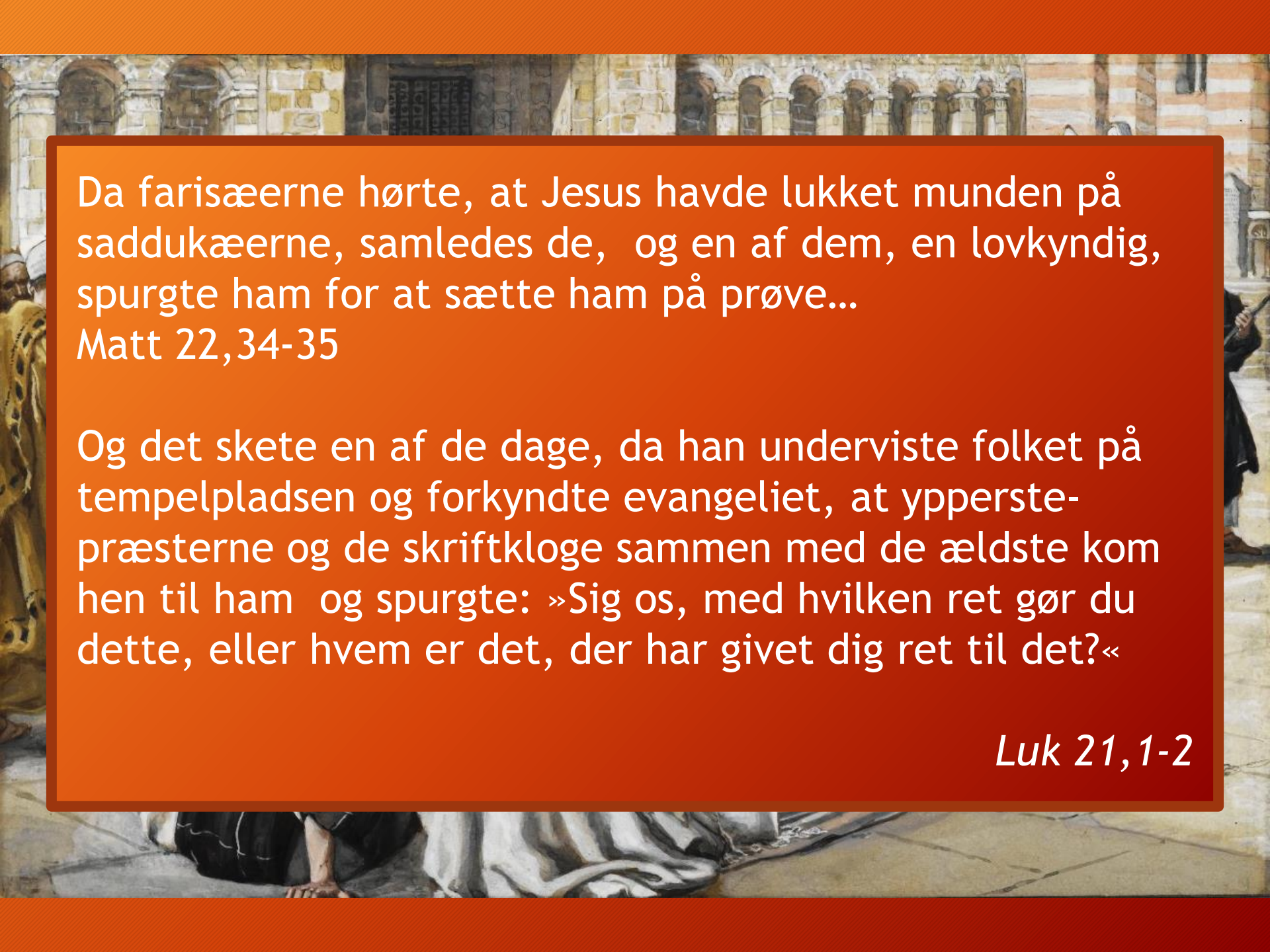
Hosianna, Davids søn!

Velsignet være han, som kommer, i Herrens navn!

Hosianna i det højeste!

Matt 21,4-9

Da farisæerne hørte, at Jesus havde lukket munden på saddukæerne, samledes de, og en af dem, en lovkyndig, spurgte ham for at sætte ham på prøve...

Matt 22,34-35

Og det skete en af de dage, da han underviste folket på tempelpladsen og forkyndte evangeliet, at ypperstepræsterne og de skriftkloge sammen med de ældste kom hen til ham og spurgte: »Sig os, med hvilken ret gør du dette, eller hvem er det, der har givet dig ret til det?«

Luk 21,1-2

Ypperstepræsterne og hele Rådet søgte at få et falsk vidneudsagn mod Jesus for at kunne dømme ham til døden, men de fandt ikke noget, selv om mange trådte frem og vidnede falsk.

Matt 26,59-60

Da han havde sagt det, gik han atter ud til jøderne og sagde til dem: »Jeg finder ham ikke skyldig.«

Joh 18,38

Pilatus gik atter ud af borgen og sagde til dem: »Nu fører jeg ham ud til jer, for at I kan vide, at jeg ikke finder ham skyldig.«

Joh 19,4

Da Pilatus så, at der ikke var noget at gøre, men at der tværtimod blev uro, tog han noget vand, og i skarens påsyn vaskede han sine hænder og sagde: »Jeg er uskyldig i denne mands blod. Det bliver jeres sag.«

Matt 27,24

2. Fjernelse af al surdej

”Men I har gjort det til en røverkule”

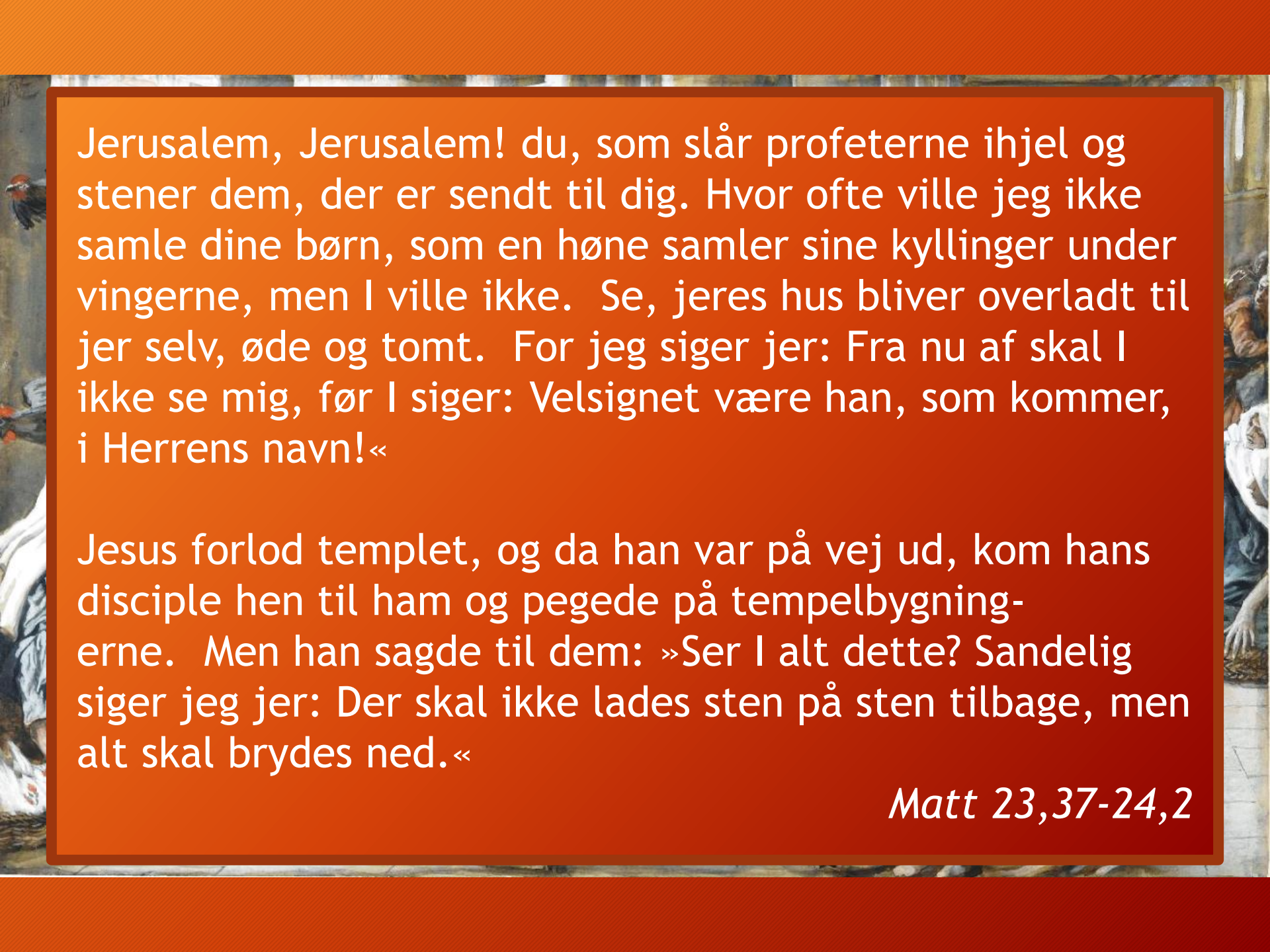
The background of the slide is a painting depicting Jesus in Jerusalem. On the left, a rooster is visible. On the right, a group of people is shown, including a man in a white robe who appears to be Jesus. The scene is set in an outdoor environment with stone buildings.

Så kom han ind i Jerusalem og ind på tempelpladsen. Da han havde været rundt og set på det hele, og det allerede var sent, gik han ud til Betania sammen med de tolv.

Tempelrensningen

Så kom de til Jerusalem. Og han gik ind på tempelpladsen, og han begyndte at jage dem ud, som solgte og købte dér, og han væltede vekselerernes borde og duehandlernes bænke, og han tillod ikke nogen at bære deres varer over tempelpladsen. Han belærte dem og sagde: »Står der ikke skrevet: ›Mit hus skal kaldes et bedehus for alle folkeslagene‹? Men I har gjort det til en røverkule.«

Mark 11,11.15-18

The background of the slide is a painting depicting Jesus in Jerusalem. On the left, a rooster is visible. On the right, a group of people, including a man in a white robe, are shown. The central text is overlaid on a dark red rectangular background.

Jerusalem, Jerusalem! du, som slår profeterne ihjel og stener dem, der er sendt til dig. Hvor ofte ville jeg ikke samle dine børn, som en høne samler sine kyllinger under vingerne, men I ville ikke. Se, jeres hus bliver overladt til jer selv, øde og tomt. For jeg siger jer: Fra nu af skal I ikke se mig, før I siger: Velsignet være han, som kommer, i Herrens navn!«

Jesus forlod templet, og da han var på vej ud, kom hans disciple hen til ham og pegede på tempelbygningerne. Men han sagde til dem: »Ser I alt dette? Sandelig siger jeg jer: Der skal ikke lades sten på sten tilbage, men alt skal brydes ned.«

Matt 23,37-24,2

Ved den første tempelrensning i starten af Jesu virke:

Jøderne sagde da til ham: »Hvilket tegn viser du os, siden du gør dette?« Jesus svarede dem: »Riv dette tempel ned, og jeg vil rejse det igen på tre dage.« Da sagde jøderne: »Dette tempel er der bygget på i 46 år, og så vil du rejse det igen på tre dage?« Men det tempel, han talte om, var hans legeme. Da han siden var opstået fra de døde, kom hans disciple i tanker om, at han havde sagt dette, og de troede Skriften og det ord, Jesus havde sagt.

Joh 2,18-22

Ved I ikke, at den mindste smule surdej gennemsyrrer hele dejen? Rens den gamle surdej ud, for at I kan være en ny dej. I er jo usyret brød, for også vort påskelam er slagtet, Kristus. Lad os derfor fejre festen, ikke med gammel surdej, ikke med en slet og ond surdej, men med rene og sande usyrede brød.

1 Kor 5,6b-8

3. Lammet slagtes

”Også vort påskelam er slagtet, Kristus” 1 Kor 5,7

Den jødiske påske

Nisan 10

Nisan 11

Nisan 12

Nisan 13

Nisan 14

Nisan 15

Nisan 16

Nisan 17

Påskelammet udvælges ▲

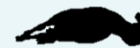
Syret fjernes ▲

Syret brændes ▲

Lammene slagtes ▲

Påskemåltid ▲

Svingning af omer i templet ▲

Jesu død - før eller efter påske?

Johannes og Synopsen tilsyneladende uenige

Enighed om to ting:

- 1) Jesus holder sidste måltid aften før sin død (torsdag)
- 2) Jesus dør fredag ca. kl. 15.00 i forbindelse med påskefesten

Lørdag	Søndag	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
Sabbat	1. dag	2. dag	3. dag	4. dag	5. dag	6. dag	Sabbat	1. dag
Nisan 9	Nisan 10	Nisan 11	Nisan 12	Nisan 13	Nisan 14	Nisan 15	Nisan 16	Nisan 17
☾	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽

Synopsen

Johannes

☾	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽
Nisan 8	Nisan 9	Nisan 10	Nisan 11	Nisan 12	Nisan 13	Nisan 14	Nisan 15	Nisan 16

Jesu død - før eller efter påske?

Synopsen:

Jesus dør dagen *efter* påskemåltidet (= 15. Nisan)

Jesus spiser påskemåltid med disiplene

(Mark 14,12; Luk 22,8; Matt 26,30)

Johannes:

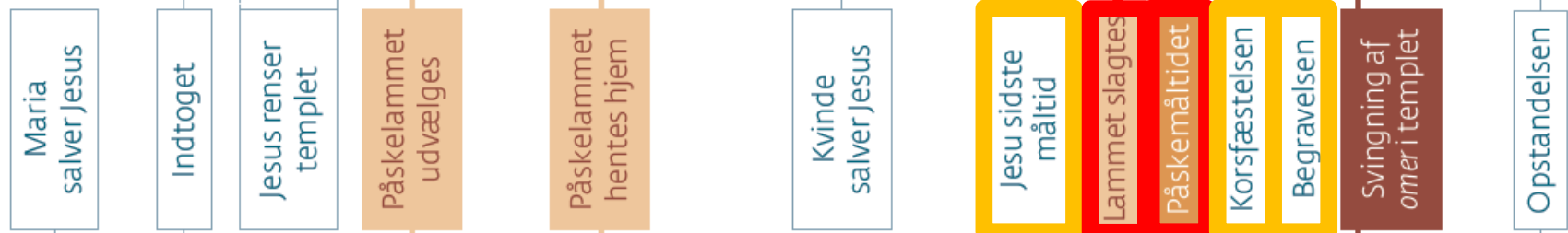
Jesus dør, *mens* påskelammet slagtes (= 14. Nisan)

Jesus dør, *før* det jødiske påskemåltid

(Joh 13,1; 18,28; 19,31)

Lørdag	Søndag	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
Sabbat	1. dag	2. dag	3. dag	4. dag	5. dag	6. dag	Sabbat	1. dag
Nisan 9	Nisan 10	Nisan 11	Nisan 12	Nisan 13	Nisan 14	Nisan 15	Nisan 16	Nisan 17
☾	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽

Synopsen

Johannes

☾	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽	☽
Nisan 8	Nisan 9	Nisan 10	Nisan 11	Nisan 12	Nisan 13	Nisan 14	Nisan 15	Nisan 16

Kilderne: Jesus døde 14. nisan

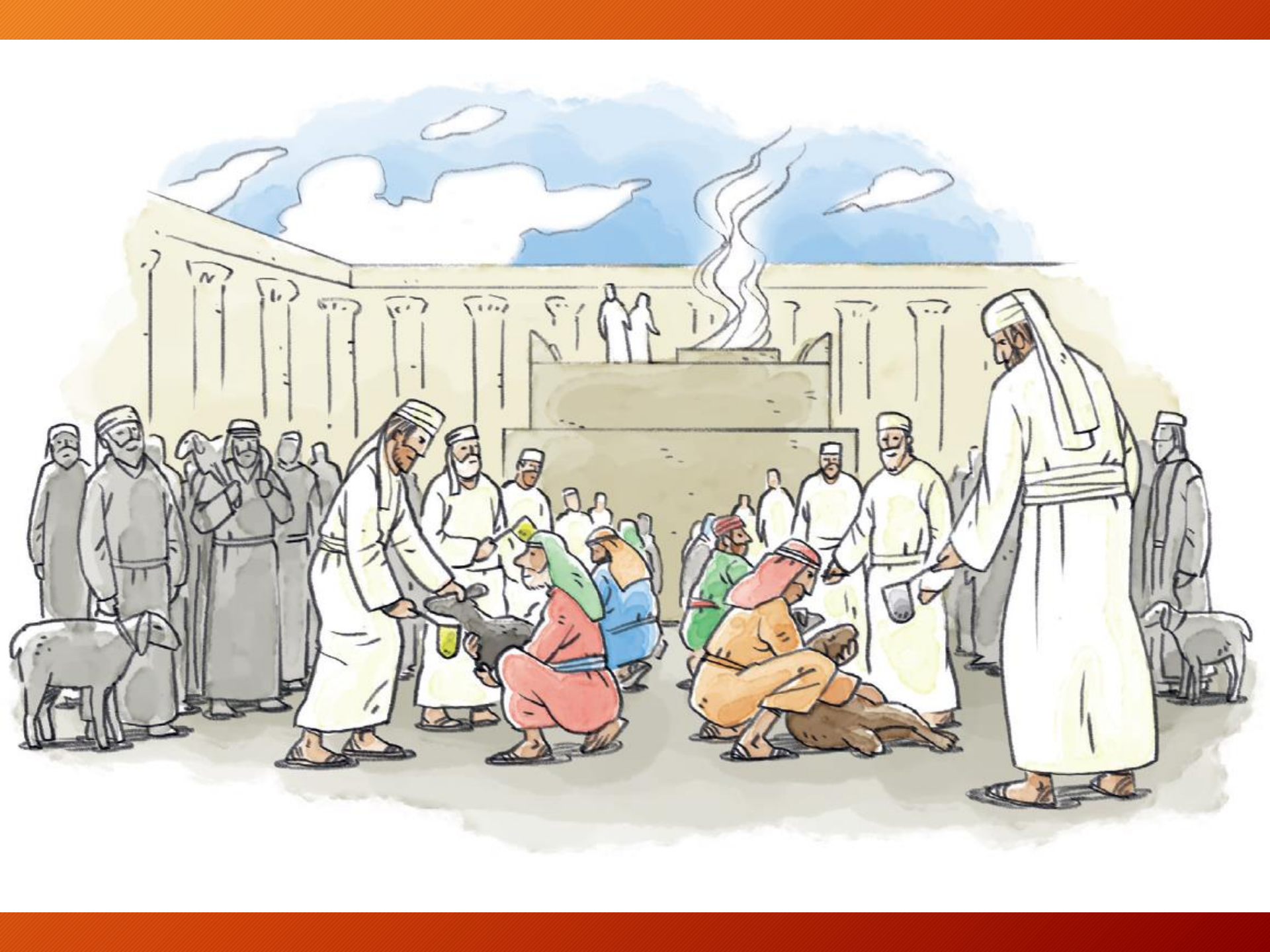
- ”Også vort påskelam er slagtet, Kristus” (1 Kor 5,7)
- Peters evang. (ca. 150): ”dagen før usyret brød” = 14. nisan
- Talmud: ”Jesus blev hængt *erev pæsach*”
(dvs. ”på forberedelsesdagen til påske” = 14. nisan)
- Talmud: ingen retssager på en ”festdag” = ~~15. nisan~~
- Tidlige kristne fejrede kristen påske d. 14. nisan
- Clemens af Alexandria (død 215): ”samtidig med påskelam”
- Simon af Kyrene: ”fra marken” = ~~15. nisan~~
- Josef af Arimatæa: køb af ligklæde = ~~15. nisan~~

Mulig forklaring?

Mishna og Tosefta:

- På grund af uenighed om en nymåneobservation et år, holdt farisæere og saddukæere påske én dag forskudt.
- To rabbinere diskuterer, med hvilken grund man på templets tid tillod slagtning af påskelam d. 13. nisan under falsk navn (som et ”festoffer”).
- Enormt logistisk pres på templet kunne have ført til en ordning, hvor man i praksis tillod slagtningen af påskelam over to dage?

- ”Se det Guds lam, som bærer verdens synd”, *Joh 1,29*
- Jesu plan: en ny ”exodus” i Jerusalem, *Luk 9,30-31*
- ”give sit liv som løsesum for mange”, *Matt 20,28*
- Jesus tolker påskemåltidets elementer i lyset af sin forestående død: ”Dette er mit legeme”, ”...mit blod”
- ”En ny pagt ved mit blod”, *Luk 22,20, jf. Jer 31,31ff*
- ”Et lam uden plet og lyde”, *1 Pet 1,18-21*
- ”Vort påskelam er slagtet”, *1 Kor 5,7*

- Jesus korsfæstes kort efter kl. 12.00, *jf. Joh 19,14*
- Jesus dør kl. 15.00, *Mark 15,33-37*
- Isop-stængel, *Joh 19,29 - 2 Mos 12,22*
- ”Ingen af hans knogler må blive knust”,
Joh 19,31-36 - 2 Mos 12,46
- ”I må ikke levne noget”, *Joh 19,31 - 2 Mos 12,10*

4. Påskemåltidet

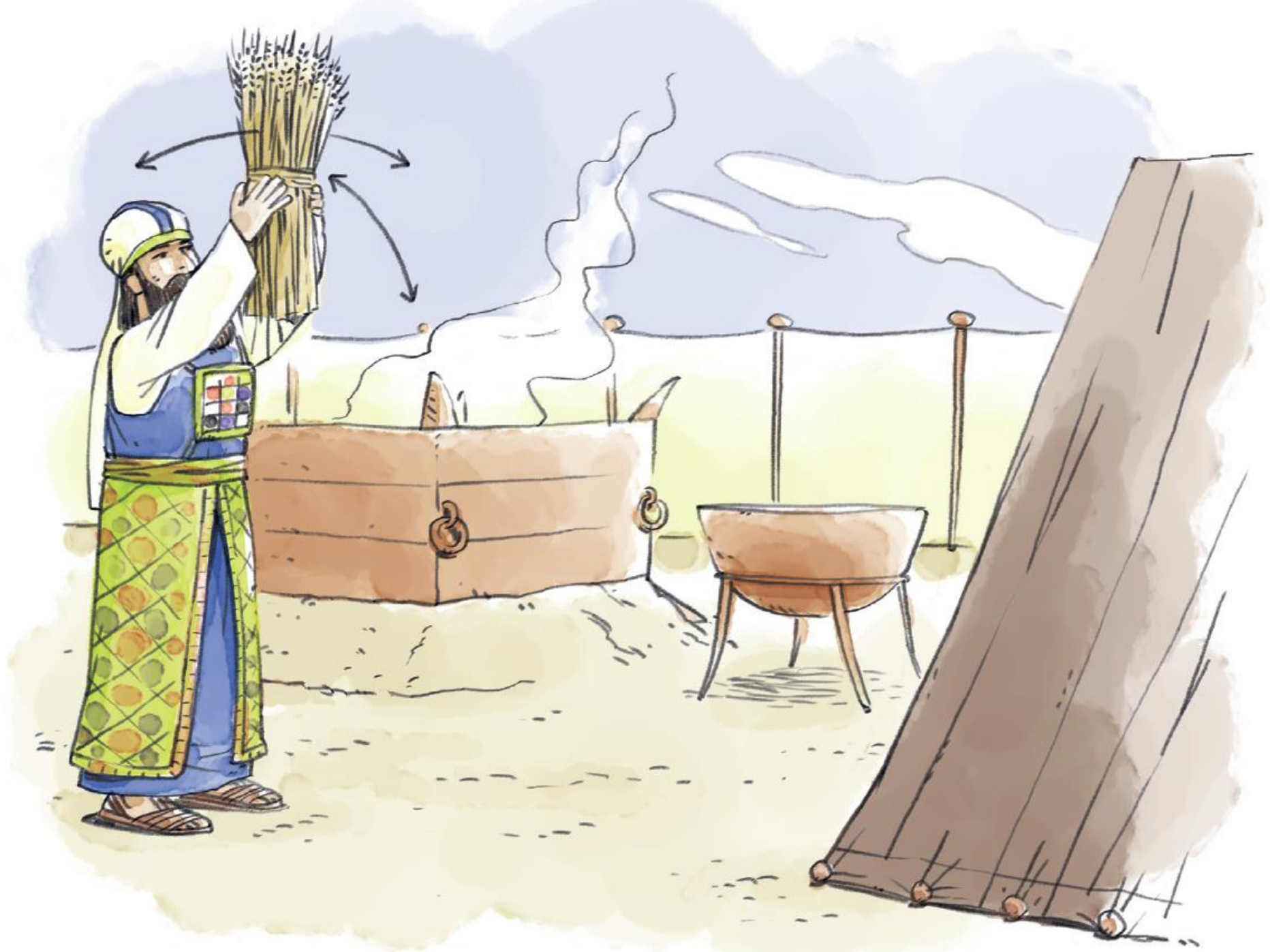

5. Førstegrøden

”Han er førstegrøden af de hensovede”

- Jesus opstod om morgenen d. 16. nisan, *jf. Joh*
- ”førstegrøden af de hensovede”, *1 Kor 20,23*
- ”Er førstegrøden hellig er dejen også”, *Rom 11,16*

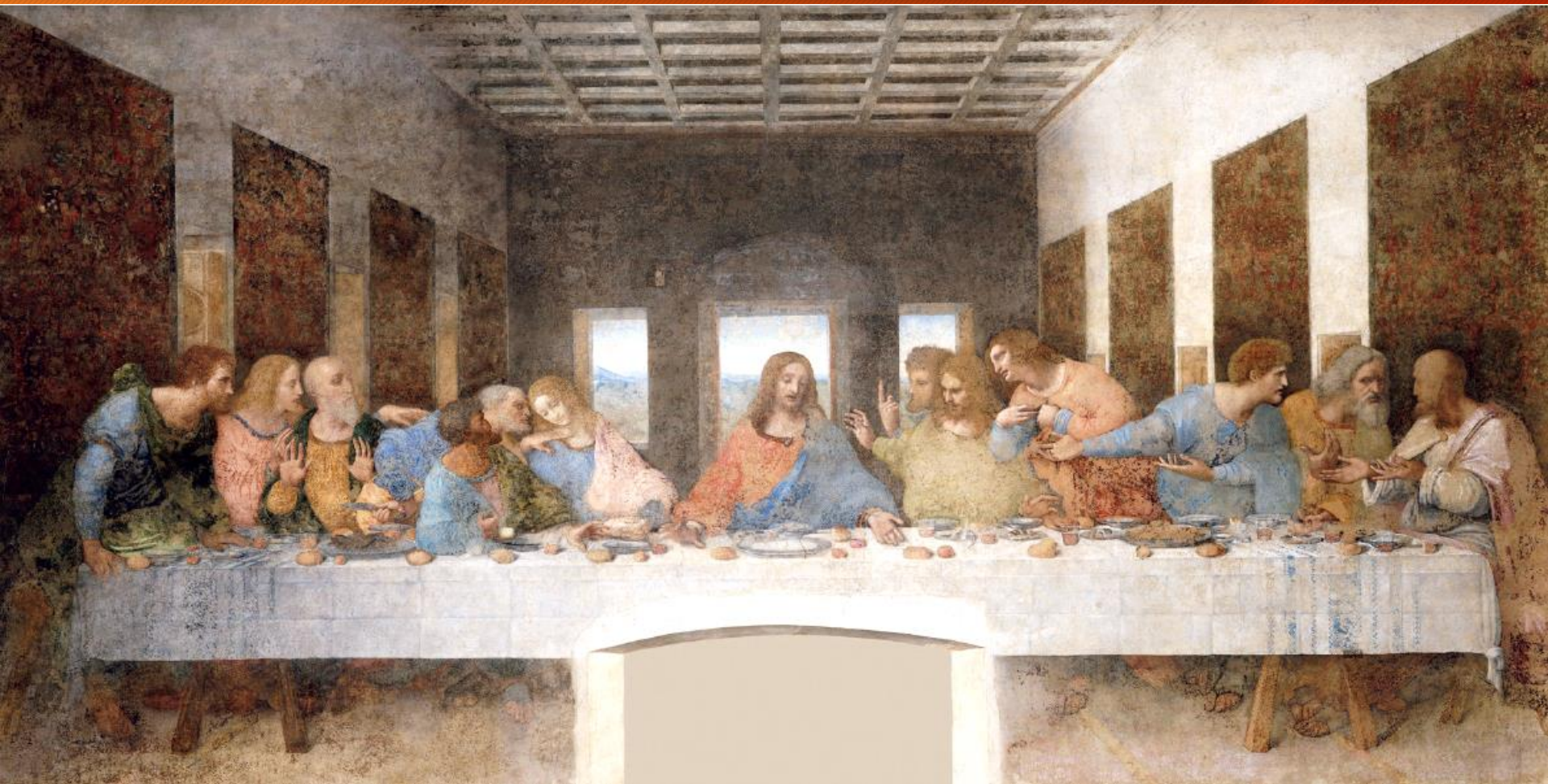

Jesus og påsken

1. Jesus testes som det lydefri påskelam
2. Jesus renser sit hus for alt syret
3. Jesus indstifter et nyt påskemåltid
4. Jesus dør som den nye pagts påskelam
5. Jesus opstår som førstegrøde

Påskemåltidet på Jesu tid

”Reklinerende”

Spist *liggende* (”vi er frie”)

Mishna i Talmud: ”De reklinerede” = De holdt påskemåltid

Således Jesu sidste måltid:

- ”Så vil han vise jer et stort rum ovenpå med hynder; dér skal I forberede det” (Mark 14,15; Luk 22,12).
- ”En af hans disciple, den som Jesus elskede, *lå til bords ved Jesu bryst (direkte oversat)*”, Joh 13,23
- Jesus, der vasker disciplenes fødder, Joh 13

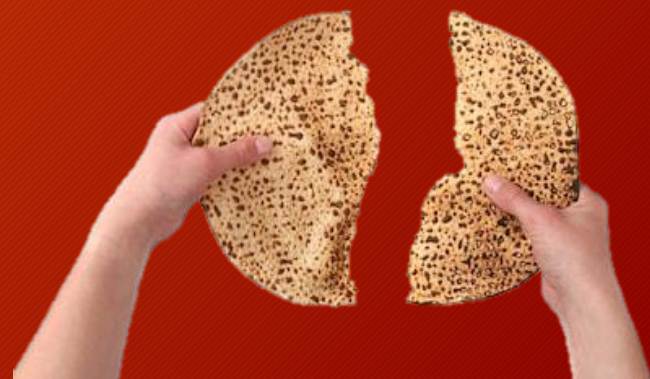

Påskemåltidets ingredienser

Hillels sandwich og ”dyp”

Påskemåltidet på Jesu tid

1. ”Helligelsens bæger”

- Taksigelse
- Salat dypes (1. dyp)

Håndvaskning før måltid

2. ”Forklaringens bæger”

- Brødet brydes
- Bitre urter
- Frugtgrød (2. dyp)
- Påskelammet spises ...

...

- ”Sønnens tre spørgsmål”
- Faderens forklaring
- ”Hallel” første del

3. ”Velsignelsens bæger”

Afsluttende bordbøn

4. ”Håbets bæger”

”Hallel” anden del

Jesu sidste måltid og ”sederen”

- Fodvaskningen
- Måltid og dypning af brød (Judas)
- Indstiftelse af nadveren ”den nye pagt”
 - a) brødet brydes
 - b) ”velsignelsens bæger” (1 Kor 10,16)
- ”aldrig mere drikke af vintræets frugt”
- ”Da de havde sunget lovsangen” (Salme 114-118)

Påskemåltidet på Jesu tid

1. "Helligelsens bæger"

- Taksigelse
- Salat dypes (1. dyp)

Håndvaskning **Fodvaskningen**

2. "Forklaringens bæger"

"Dette er mit legeme"

- Bitre urter
- Frugtgrø **Judas afsløres**
- Påskelammet spises ...

...

- "Sønnens tre spørgsmål"
- Faderens forklaring
- "Hallel" første del

3. "Velsignelsens bæger"

Afsluttende bordbøn

"Dette er mit blod"

4. "Håbets bæger"

"Hallel" anden del

Da de havde sunget...

Jesus, påskelam, vin og brød?

Hvor er påskelammet ved Jesu indstiftelse af nadveren?
Spiste de ikke påskelam den aften?

1. Ritualet på Jesu tid påvirket af diasporaen:

Man måtte kun spise påskelam slagtet *i templet*. I stedet overtog vinen og særligt brødet symbolsk vægt:

- Vinen: lammets blod (1 Mos 49,11; Es 63,3.6)
- Det brudte usyrede brød = det brudte lam

2. Den nye pagt vil ikke have noget offerdyr længere - derfor er det nye påskemåltid ikke et blodigt måltid

”Dette er mit legeme”

Brødet og "Livets brød" (Joh 6)

- "Påsken, jødernes fest, var nær" (Joh 6,4)

Brødet og "Livets brød" (Joh 6)

- Jøderne spørger: "Hvilket tegn gør du, så vi kan se det og tro dig? ... Vore fædre spiste manna i ørkenen, som der står skrevet: 'Brød fra himlen gav han dem at spise'" (Joh 6,30-31)
- "Jeg er livets brød" (Joh 6,35.48)
- "Jeg er det levende brød, som er kommet ned fra himlen; den, der spiser af det brød, skal leve til evig tid. Og det brød, jeg vil give, er mit kød, som gives til liv for verden" (Joh 6,51)
- "Den, der spiser mit kød og drikker mit blod, har evigt liv" (Joh, 58)

Brødet og "Livets brød" (Joh 6)

Brødet og "Livets brød" (Joh 6)

Brødet og "ofringen" af Isak

Brødet og "ofringen" af Isak

”Afikoman” - en senere tradition

Den jødiske seder efter templets fald

Velsignelse af festdagen (Qiddush)
1. bæger skænkes

1. Første ret

Håndvaskning (Urechats)
Persille dyppes (Karpas)
Det midterste *matza* brydes (Yachat)
2. bæger skænkes
Barnets fire spørgsmål, Gamaliel o.a. (Maggid)

2. Anden ret

Håndvaskning (Rachtsa)
Matza bringes frem og spises (Motzi matza)
Bitre urter dyppes i *charoset* (Maror)
Matza spises med bitre urter (Korech)

Det ikke-rituelle måltid (Shulchan Orech)

Spisningen af *afikoman* (Tzafun)

3. bæger skænkes
Afsluttende bordbøn (Barech)

4. bæger skænkes
Sidste del af *hallel* (Hallel)
Afsluttende velsignelse (Nirtza)

”Afikoman” - en senere tradition

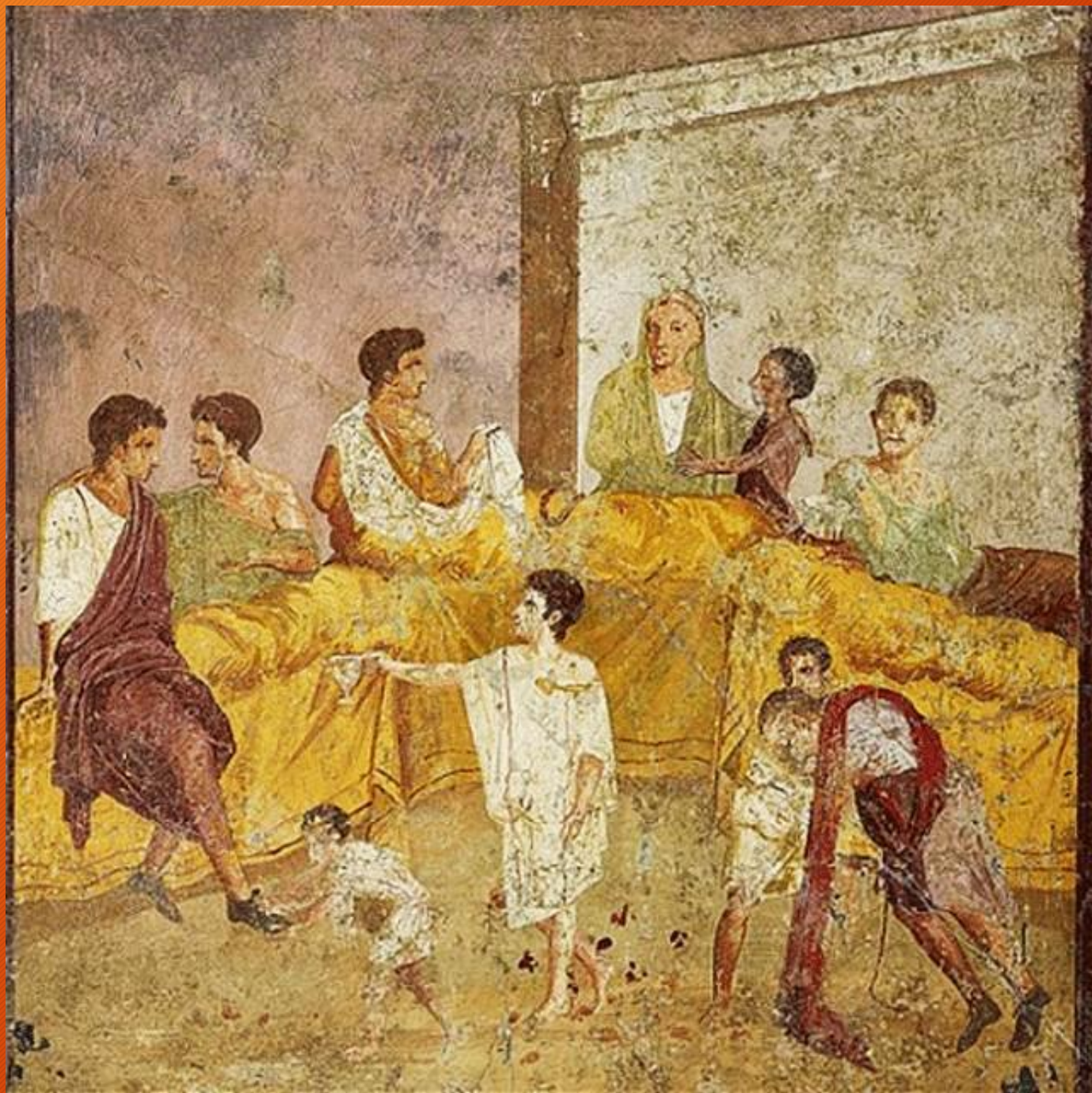

ישוע

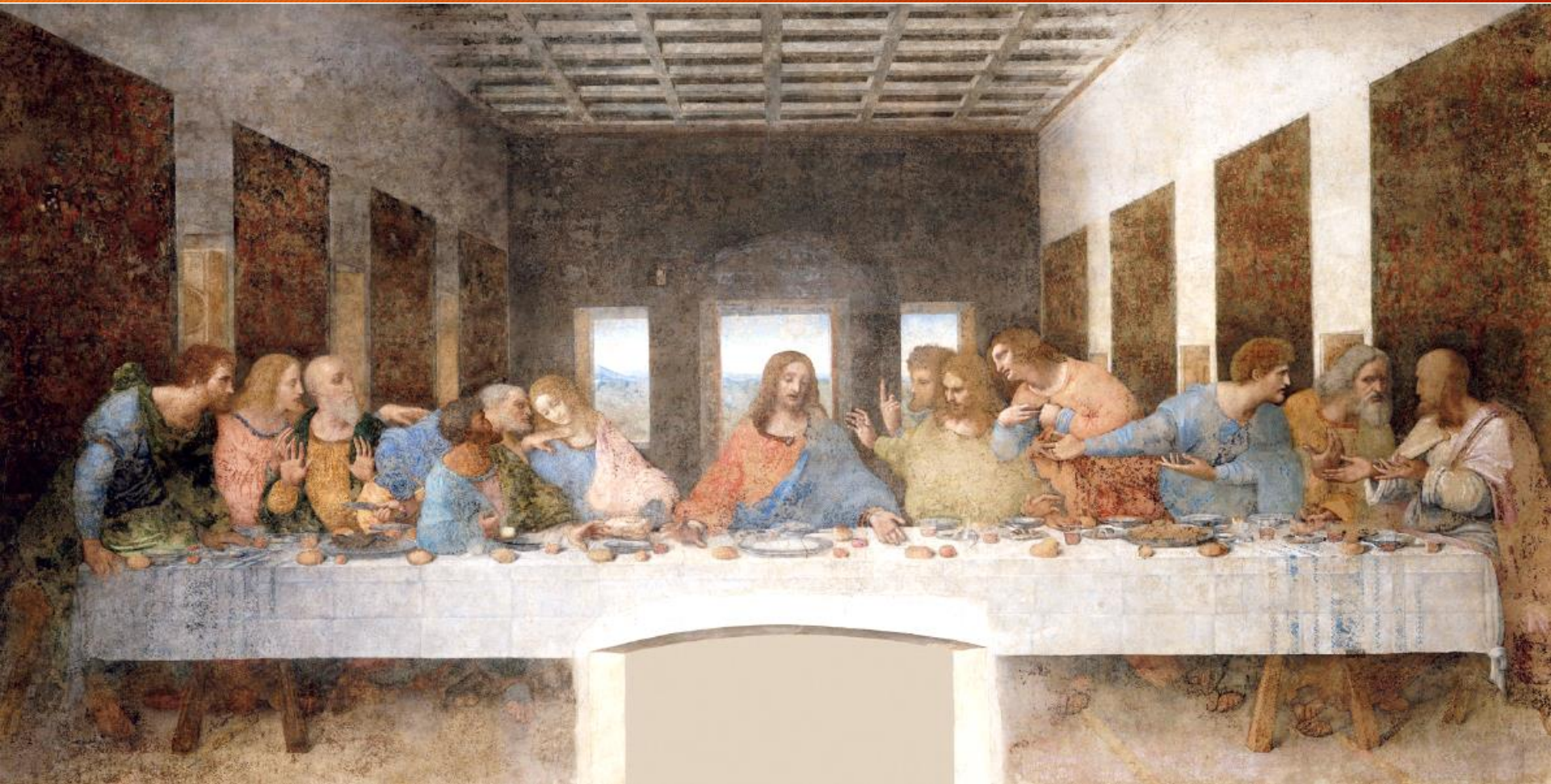
For Christ, our
Passover Lamb, has
been sacrificed.

1 Corinthians 5:7

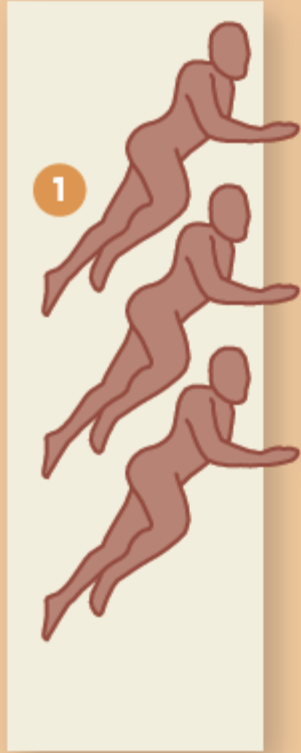
Disciplenes plads ved bordet

Lectus Medius (midterste bænk)

Lectus Imus (nederste bænk)

Mensa
(bord/borde)

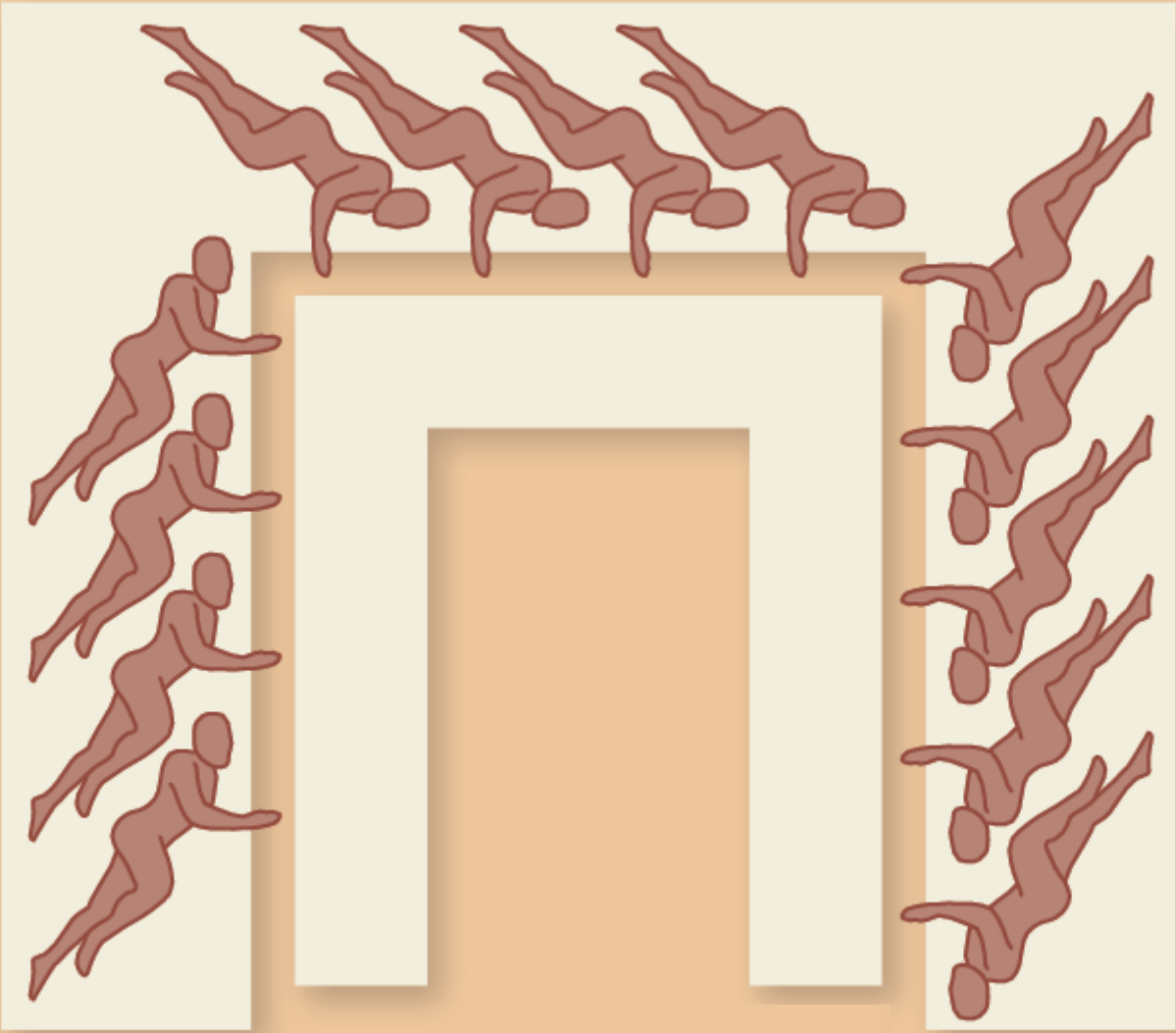
Lectus Summus (øverste bænk)

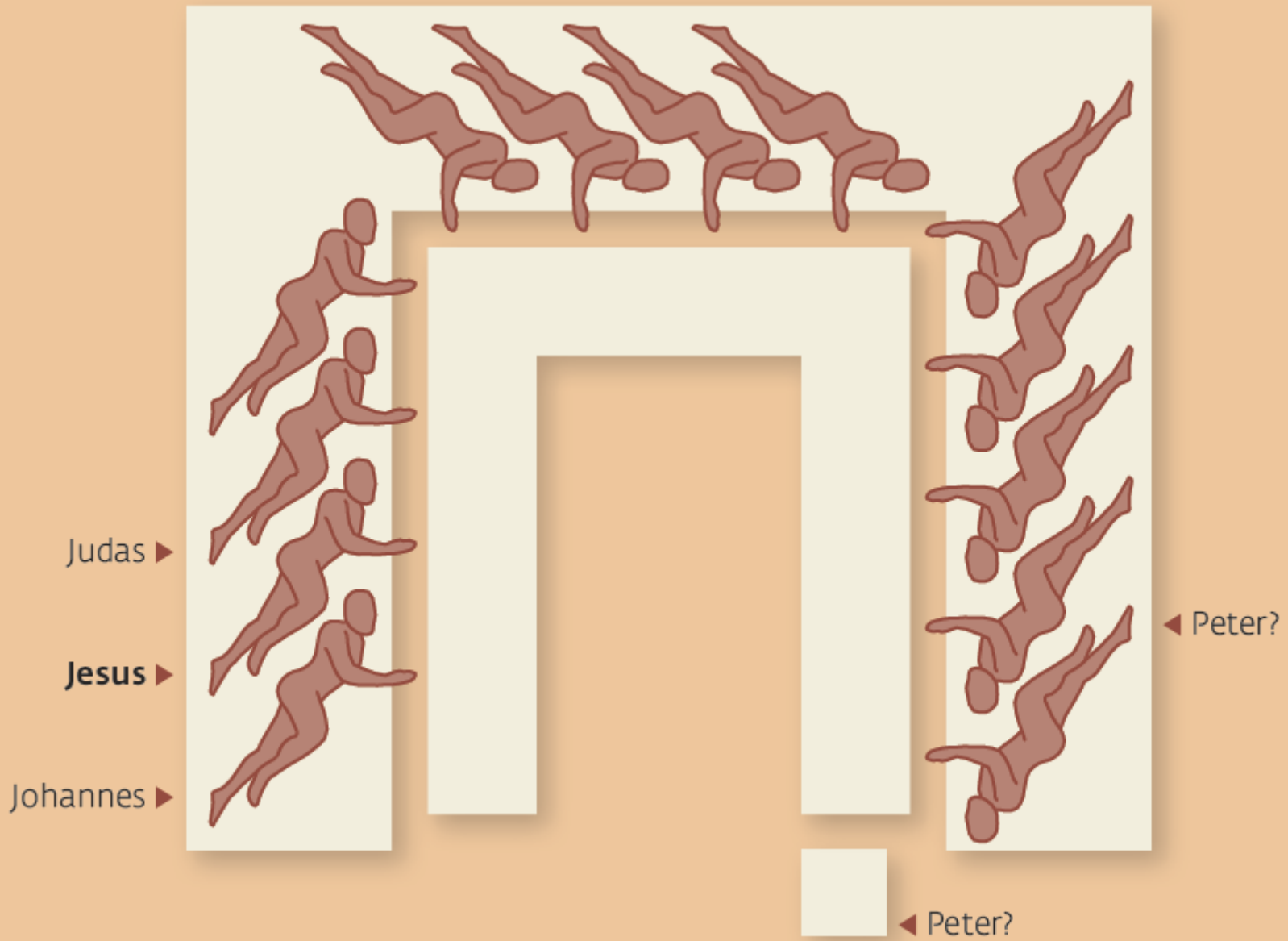

Romersk skik

Jødisk skik

Fra Luk 22,24-34:

De kom også i strid om, hvem af dem der skulle regnes for den største. Da sagde han til dem:
»Folkenes konger hersker over dem, og de, som udøver magt over dem, lader sig kalde velgørere. Sådan skal I ikke være; men den ældste blandt jer skal være som den yngste, og lederen som den, der tjener. For hvem er størst: den, der sidder til bords, eller den, der tjener? Er det ikke den, der sidder til bords? Men jeg er iblandt jer som den, der tjener. ...

Simon, Simon! Satan gjorde krav på jer for at sigte jer som hvede; men jeg bad for dig, for at din tro ikke skal svigte. Og når du engang vender om, så styrk dine brødre.« Simon Peter sagde til ham: »Herre, sammen med dig går jeg gerne både i fængsel og i døden.« Men han svarede: »Jeg siger dig, Peter, hanen når ikke at gale i nat, før du tre gange har nægtet, at du kender mig.«

Agapemåltider

Livets brød

